

Кравчук О.О. Діяльність із міжнародного виїзного туризму в Україні: фінансово-правові проблеми та перспективи. // Zeszyt Naukowy Prac Ukrainoznawczych. – 2018. – №2. – S. 127–134.

Олексій Олегович Кравчук

Діяльність із міжнародного виїзного туризму в Україні: фінансово-правові проблеми та перспективи

Висвітлені фінансово-правові проблеми та перспективи діяльності із міжнародного виїзного туризму в Україні. Зроблені висновки щодо загальних тенденцій розвитку міжнародного виїзного туризму та фінансово-правових чинників, які детермінують розвиток виїзного туризму. Вказується на ряд обмежень, що впливають на розвиток туризму. Відзначається, що в останні роки окреслилися тенденції на спрощення умов ведення туристичного бізнесу в Україні

Ключові слова: *виїзний туризм, туристичний агент, туристичний оператор, валютний контроль, фінансово-правове регулювання, готівкові розрахунки.*

Сучасний світ, що глобалізується, зацікавлений у розвитку міжнародних зв'язків не лише в публічно-правовій сфері. Важливими для світової економіки, політики, освіти та культури є розвиток міжнародного туризму. У Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року № 70/1 «Перетворення нашого світу: Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року», (пункт 8.9) серед цілей і завдань сталого розвитку підкреслюється необхідність розробки стратегій заохочення сталого туризму, що сприяє створенню робочих місць, розвитку місцевої культури, і виробництву місцевої продукції¹. Сьогодні в Україні, перспективним є розвиток виїзного туризму, водночас у регулюванні фінансово-правових відносин, що опосередковують туристичну діяльність, спостерігається ряд проблем, які певним чином стримують активний розвиток цього напрямку туристичної діяльності. Виходячи з такого, у цій статті **маємо на меті** здійснити аналіз загальних тенденцій розвитку міжнародного виїзного туризму в Україні та фінансово-правових чинників, які детермінують розвиток виїзного туризму.

Діяльність із міжнародного виїзного туризму в Україні регулюється Законом України від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР «Про туризм», а в частині фінансово-правових відносин, що виникають у ході її опосередкування – Податковим кодексом України, Законом України від 6

¹ Resolution 70/1 adopted by the General Assembly on 25 September 2015. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/70/1>

липня 1995 року № 265/95-ВР «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», Декретом Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 року № 15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», Законом України від 23 вересня 1994 року № 185/94-ВР «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті», цілим рядом постанов Правління Національного банку України. Важливість наукового дослідження фінансово-правових аспектів туризму детермінована тим, що ця автономна галузь діяльності зі створення специфічного продукту й організації його споживання відіграє важливу роль як в економіці, так і в культурному житті сучасної України².

Відповідно до статті 5 Закону України «Про туризм», учасниками відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності, є юридичні та фізичні особи, які створюють туристичний продукт, надають туристичні послуги (перевезення, тимчасового розміщення, харчування, екскурсійного, курортного, спортивного, розважального та іншого обслуговування) чи здійснюють посередницьку діяльність із надання характерних та супутніх послуг, а також громадяни України, іноземці та особи без громадянства (туристи, екскурсанти, відвідувачі та інші), в інтересах яких здійснюється туристична діяльність.

Туристичні оператори (туроператори) за законом – це юридичні особи, для яких виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних та супутніх послуг і які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність. Туристичні агенти (турагенти) – юридичні особи, створені згідно із законодавством України, а також фізичні особи-підприємці, які здійснюють посередницьку діяльність із реалізації туристичного продукту туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних та супутніх послуг³.

У минулі роки в туристичній галузі найбільш популярними формами обслуговування туристів було формування та продажу туристичного продукту – попередньо розробленого комплексу туристичних послуг, який поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого як правило входять послуги перевезення, послуги розміщення, а іноді – й інші види послуг (екскурсійне обслуговування).

Однак останнім часом все більшою популярністю серед туристів користуються не туристичні продукти (пакети послуг), а саме окремі туристичні послуги – наприклад, лише

² Остащук І.Б. Архітектурні пам'ятки на шляхах релігійного туризму і паломництва // Ділова Івано-Франківщина: Презентаційний альманах Івано-Франківської області. – Вип. 4. – Івано-Франківськ, 2015. – С. 21–35.

³ Закон України від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР «Про туризм» [в:] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80/print1443170317929639> – час доступу: 26.01.2017

перевезення або лише розміщення. Попит у цьому сегменті ринку зростає, але законодавство України встановлює певні обмеження, що очевидно гальмують розвиток ринку туристичних послуг у цьому напрямі.

Якщо говорити про статистичні дані, то, згідно з офіційною статистичною інформацією, в 2015 році в ході організованого туризму за кордон виїхало 206,6 тис. чол., а у вигляді приватної поїздки – 22749,9 тис.чол. Із цього видно, що 99,1 % громадян виїжджають за кордон із приватними поїздками⁴. І хоча статистична методологія в цьому випадку не є повністю адекватною, адже, наприклад, по країні Єгипет, згідно з наведеними даними, кількість приватних поїздок у 15 разів перевищує суму організованих, кількість яких за рік становить лише 22,4 тис. чол. (що є очевидно заниженим), але з наведеного добре видно, що спостерігається загальна тенденція щодо збільшення приватного туризму.

Сьогодні в час інформаційних банківських технологій та широкого поширення електронної комерції турист може звернутися за послугою перевезення до авіаційної компанії, автобусного перевізника, придбавши квиток на перевезення і сплативши банківською платіжною картою. Так само турист може звернутися до зарубіжного готелю або агенції та оплатити платіжною картою послуги проживання. Однак значна кількість туристів воліють мати справу із підприємством або підприємцем, зареєстрованим за законодавством України, яке має офіс та юридичну адресу в Україні. Турист воліє скористатися послугами посередництва такого підприємства або підприємця, оплатити тур у національній валюті готівкою чи банківським переказом для того, щоб мати певні гарантії українського суб'єкта туристичної діяльності щодо надання туристичних послуг.

Валютне законодавство України на сьогодні обмежує значну кількість операцій із валютою. Так, наприклад, відповідно до статті 7 Декрету Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 року № 15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю»⁵, розрахунки між резидентами і нерезидентами в межах торговельного обороту здійснюються лише через уповноважені банки в порядку, установленому Національним банком України. Відповідно, український туроператор не вправі оплатити послуги з тимчасового розміщення банківською картою. Він повинен скористатися послугами банку, а банк здійснює переказ валютних коштів за кордон із рахунку лише з дотриманням правил щодо валютного контролю. Для цього необхідно звертатися до банку та надавати копії договору, інвойсу та інших документів щодо взаємовідносин з іноземним контрагентом. Укладення письмового договору із контрагентом значно збільшує витрати обігу туристичного оператора, агента, і тому, як

4 Виїзд громадян України за кордон за країнами, до яких вони виїжджали, у 2015 році (За даними Адміністрації Держприкордонслужби України) [в:] <http://www.ukrstat.gov.ua/> – час доступу: 26.01.2017

5 Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 року № 15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» [в:] <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/15-93> – час доступу: 26.01.2017

правило, від таких операцій суб'єкти туристичної діяльності відмовляються. Як варіант відповідні операції проводяться поза межами офіційної підприємницької діяльності (скажімо, проводиться оплата з особистої банківської карти з подальшою компенсацією).

Відповідне обмеження сприяє заходу в тінь також операцій із витрачання коштів для оплати послуг безпосередньо на місці при виїзному туризмі. Наприклад, особа, представник туроператора (гід), що супроводжує групу туристів за кордоном, не вправі оплатити послуги харчування, розміщення туристів та інші з банківської картки. Вона може оплатити з картки лише кошти, пов'язані з її власним проживанням та проїздом. Щодо послуг з обслуговування туристичної групи, то відповідний суб'єкт туристичної діяльності повинен укладати договори з контрагентами і розраховуватися лише через банківські перекази. В окремих випадках це виглядає нонсенсом, адже далеко не кожен, приміром, придорожний ресторан за кордоном погодиться надати харчування групі туристів у борг – із тим, щоб потім отримати кошти банківським переказом. Отже, представники суб'єктів туристичної діяльності також змушені використовувати за кордоном власні кошти (особисту банківську картку або готівку, яку їм потім відшкодовують, зокрема й нелегально).

Слід відзначити, що останнім часом у правовому регулюванні туристичної діяльності в Україні відбулася певна лібералізація. Законом України від 19 жовтня 2010 року № 2608-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження державного регулювання господарської діяльності» скасоване ліцензування турагентської діяльності⁶. Щодо туроператорської діяльності, то Ліцензійні умови її проведення затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 991⁷.

Слід також відзначити особливості оподаткування турагентської діяльності, зокрема вельми лояльні підходи до визначення обсягів доходів для цілей оподаткування. Значна частина турагентів в Україні на сьогодні перебувають на спрощеній системі оподаткування, сплачуючи зі своїх доходів єдиний податок і обираючи таку форму організації бізнесу як фізична особа-підприємець або створення юридичної особи.

У разі ж перебування на загальній системі оподаткування і перевищення річним доходом граничного розміру в сумі 1 млн. грн. або перебування на спрощеній системі оподаткування (третя група платників єдиного податку) особа зобов'язана зареєструватися платником податку на додану вартість. Водночас для турагентів та туроператорів діють особливі правила

6 Закон України від 19 жовтня 2010 року № 2608-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження державного регулювання господарської діяльності» [в:] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2608-17> – час доступу: 26.01.2017

7 Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 991 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності» [в:] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/991-2015-%D0%BF> – час доступу: 26.01.2017

оподаткування, що значно зменшують обсяги оподатковуваних операцій податком на додану вартість, у порівнянні з іншими видами бізнесу.

Так, відповідно до статті 207 Податкового кодексу України, базою оподаткування податком на додану вартість у разі проведення операцій із постачання на території України туристичним оператором туристичного продукту (туристичної послуги), призначеного для його споживання за межами території України, є винагорода, яка визначається як різниця між вартістю поставленого ним туристичного продукту та вартістю витрат, понесених таким туристичним оператором внаслідок придбання (створення) такого туристичного продукту (туристичної послуги). Для туроператора, який здійснює посередницьку діяльність на території України з укладання договорів на туристичне обслуговування з іноземними суб'єктами туристичної діяльності, є винагорода, яка нараховується (виплачується) йому таким іноземним суб'єктом туристичної діяльності, в тому числі шляхом надання права самостійно утримувати належну такому туроператору суму винагороди із коштів, сплачених замовником (споживачем) туристичних послуг. При цьому суми податку, сплачені при придбанні товарів/послуг, які включаються у вартість туристичного продукту (туристичної послуги), не належать до вирахувань із податку на додану вартість (податкового кредиту). А суми податку, сплачені при придбанні товарів/послуг, які не включаються у вартість туристичного продукту (туристичної послуги), включаються до вирахувань із податку на додану вартість (податкового кредиту).

Для турагента згадана стаття 207 Податкового кодексу також установлює особливі правила оподаткування податком на додану вартість, базою оподаткування для нього буде лише винагорода, яка нараховується (виплачується) туристичним оператором, іншими постачальниками послуг на користь такого туристичного агента, у тому числі за рахунок коштів, отриманих останнім від споживача туристичного продукту (туристичної послуги).

Водночас в усіх інших операціях щодо надання послуг за податковим законодавством України базою оподаткування податком на додану вартість буде вся сума доходу від їх реалізації⁸.

Слід відзначити, що в літературі пропонувалося надати суб'єктам туристичної діяльності ряд пільг та преференцій, але стосувалися вони в основному в'їзного та внутрішнього туризму⁹.

Також слід відзначити, що на сьогодні розрахунки на території України, в т.ч. і за туристичні послуги, можуть проводитися виключно в національній валюті (для проведення розрахунків в іноземній валюті необхідна індивідуальна ліцензія, що, по суті, унеможливує їх здійснення). Це в умовах нестабільної національної валюти обумовлює підвищення

8 Податковий кодекс України 2 грудня 2010 року № 2755-VI [в:] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print1443170317929639> – час доступу: 26.01.2017

9 Кукліна Т.С., Зайцева В.М. Сучасний стан розвитку туризму в Україні. Економіка. Управління. Інновації. – 2014. – № 2.

операційних ризиків для турагента та туроператора. Одним із обмежень у цій сфері є також необхідність суворого дотримання строків розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності, встановлених Національним банком України відповідно до Закону України від 23 вересня 1994 р. «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті». Окрім того, підприємства та підприємці не можуть акумулювати валютні резерви – придбання валюти суб'єктами господарювання в Україні можливо лише під конкретний зовнішньоекономічний контракт, причому придбана валюта має бути невідкладно використана, а в разі невикористання – підлягає обов'язковому продажу.

Стимує розвиток туристичного бізнесу обов'язковість застосування реєстратора розрахункових операцій (електронного контрольно-касового апарата або комп'ютерно-касової системи)¹⁰. Проблемними в цій сфері виглядають насамперед технічні норми, що вимагають кодування кожної товарної позиції в фіскальній пам'яті касового апарату, в той час як туристичний продукт при виїзному туризмі, по суті, є індивідуальним продуктом, проводиться з обов'язковим укладенням договору, а отже, основна мета застосування реєстратора розрахункових операцій (фіксування проведених розрахунків при не персоніфікованому продажі товарів, робіт, послуг споживачам) тут навряд чи простежується.

Також варте уваги запроваджене з січня 2017 р. обмеження готівкових розрахунків з однією особою сумою в 50 тис. грн. (близько 1700 євро) в день¹¹. Відповідне обмеження, з урахуванням того, що безготівковий розрахунок збільшує транзакційні витрати (як коштів, так і часу на проведення операцій), також може стримувати розвиток туристичного бізнесу.

Із наведеного можна зробити наступні **висновки**: фінансово-правове регулювання діяльності з міжнародного виїзного туризму на сьогодні характеризується наявністю значної кількості факторів, що обмежують її розвиток. Основними з них є обмеження, пов'язані зі здійсненням розрахунків в іноземній валюті: жорсткі строки розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності, неможливість завчасного придбання валюти без її негайного використання для погашення зобов'язань за зовнішньоекономічним контрактом, обов'язок проведення розрахунків лише через уповноважений банк, неможливість розрахунку за товари, роботи послуги банківською платіжною картою, що належить туристичному оператору або агенту. Також стримуючими факторами для розвитку туристичної галузі є норми, що регулюють порядок та обмежують проведення готівкових розрахунків: обов'язковість застосування реєстратора розрахункових операцій (при обов'язковій персоніфікації

10 Закон України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг». [в:] <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80/print1452853558844937> – час доступу: 26.01.2017

11 Зниження граничної суми розрахунків готівкою за участю фізичних осіб до 50 тис. грн. сприятиме подальшому розвитку безготівкових розрахунків. Прес-реліз. [в:] https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=41706735&cat_id=55838 – час доступу: 26.01.2017

розрахунків), запроваджене з січня 2017 р. обмеження готівкових розрахунків з однією особою сумою в 50 тис. грн. (близько 1700 євро) в день. Водночас у туристичній діяльності з виїзного туризму існують привабливі правила оподаткування, що дозволяють ефективно використовувати спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктами малого підприємництва, а також особливі правила оподаткування податком на додану вартість. В останні роки окреслилися тенденції на спрощення умов ведення туристичного бізнесу в Україні.

Бібліографія

Resolution 70/1 adopted by the General Assembly on 25 September 2015. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/70/1>

Виїзд громадян України за кордон за країнами, до яких вони виїжджали, у 2015 році (За даними Адміністрації Держприкордонслужби України) [в:] <http://www.ukrstat.gov.ua/> – час доступу: 26.01.2017

Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 року № 15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» [в:] <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/15-93> – час доступу: 26.01.2017

Закон України від 19 жовтня 2010 року № 2608-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження державного регулювання господарської діяльності» [в:] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2608-17> – час доступу: 26.01.2017

Закон України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг». [в:] <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80/print1452853558844937> – час доступу: 26.01.2017

Закон України від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР «Про туризм» [в:] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80/print1443170317929639> – час доступу: 26.01.2017

Зниження граничної суми розрахунків готівкою за участю фізичних осіб до 50 тис. грн. сприятиме подальшому розвитку безготівкових розрахунків. Прес-реліз. [в:] https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=41706735&cat_id=55838 – час доступу: 26.01.2017

Кукліна Т.С., Зайцева В.М. Сучасний стан розвитку туризму в Україні. Економіка. Управління. Інновації. – 2014. – № 2.

Осташук І.Б. Архітектурні пам'ятки на шляхах релігійного туризму і паломництва // Ділова Івано-Франківщина: Презентаційний альманах Івано-Франківської області. – Вип. 4. – Івано-Франківськ, 2015. – С. 21–35.

Податковий кодекс України 2 грудня 2010 року № 2755-VI [в:] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print1443170317929639> – час доступу: 26.01.2017

Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 991 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності» [в:] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/991-2015-%D0%BF> – час доступу: 26.01.2017

Activities for international outbound tourism in Ukraine: financial and legal problems and prospects

Financial legal problems and perspectives of activities for international outbound tourism in Ukraine are considered in the article. The author makes conclusions about the general trends in the development of international outbound tourism, financial legal factors that determine the development of outbound tourism. He points to a number of limitations affecting the development of tourism. In recent years the trend to simplify the conditions of tourist business in Ukraine are appeared, as noted in the article.

Key words: *outbound tourism, travel agent, tour operator, foreign payments control, financial legal regulation, cash payments.*